

CREDINȚA APOSTOLICĂ ȘI UNITATEA NEAMULUI ROMÂNESC PÂNĂ LA BASARAB I ÎNTEMEIETORUL

Pr. dr. Daniel GLIGORE

Arhiepiscopia Argeșului și Muscelului

danielgligore@yahoo.com

Abstract: Apostolic Faith and Unity of the Romanian people before Basarab I the Founder

The Romanian people, brought to existence by God with the desire for fellowship with their Creator and good relationships with the neighbouring peoples, from the time of their fathers, the Geto-Dacians, and the fathers of their fathers, the Pelasgians, lived on by faith in one God, through their language, traditions, and their permanency in the same territory. Their expansion was vertically, towards the Kingdom of the eternal God, and not horizontally, to the oppression of other peoples.

Keywords: faith, people, unity, language, ethnogenesis, apostleship, Romanian

Motto:

„Când Cel Preaînalt a împărțit moștenire popoarelor, când a împărțit pe fiii lui Adam, atunci a statornicit hotarele neamurilor după numărul îngerilor lui Dumnezeu.”¹

Neamul românesc a fost hărăzit de Preabunul Dumnezeu să se nască creștin. Elementele fundamentale ale etnogenezei românilor sunt continuitatea viețuirii populației geto-dacice romanizate în teritoriile carpa-to-danubiano-pontice și creștinarea apostolică, pe cale pașnică de care s-a bucurat, ca o împlinire a propriei religii monoteiste. Această certitudine referitoare la originea, continuitatea și permanența populației autohtone „nu este un produs național românesc al entuziasmului colectiv, ori al cronicarilor umaniști și al celor români”².

1 Deuteronom 32:8.

2 I. I. Russu, *Etnogeneza românilor*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981, p. 27, 158-159.

„Daco-romanii sunt daci și geți romanizați, care n-au părăsit Dacia niciodată. În timpul emigrării popoarelor au stăpânit în vechile țări sarmați, vandali, goți, gepizi, sloveni, bulgari, pecenegi, cumani. Când se întâmplă ca istoricii să vorbească de aceste regiuni, e natural să vorbească numai de națiunile domnitoare, care se manifestau în mod activ iar nu despre populația pasivă, deși mai numeroasă, a păstorilor și muntenilor de neam românesc, care stăpânise fără întrerupere vechiul teritoriu și fusese numai sfâșiată și copleșită de năvălitori”³, afirma cercetătorul W. Tomaschek. De asemenea, limba, mărturiile literar-istorice, documentele arheologice, epigrafice, numismatice și etnologice demonstrează etnogeneza românilor.

Creștinismul apostolic, militant, popular care ne-a asigurat perenitatea în zona carpato-danubiano-pontică a fost acceptat imediat de înaintașii noștri, recunoscuți ca fiind cei mai viteji dintre traci, deoarece s-a pliat pe propria lor religie. „Zeul Suprem dacic este fără nume, fără calificare.”⁴ Acest aspect fundamental a făcut ca ceea ce afirma Sfântul Ioan Evanghelistul în Apocalipsă despre Dumnezeu: „Eu sunt Alfa și Omega, zice Domnul Dumnezeu, Cel ce este, Cel ce era și Cel ce vine, Atotțiitorul”⁵ ceea ce a reluat și aprofundat Dionisie Areopagitul: „Cel care-i mai presus de orice nume și de orice rațiune și cunoaștere”⁶, era cunoscut de sacerdoții daci chiar înainte de Întruparea Mântuitorului.

Neamul românesc s-a născut în urma misiunii a trei Sfinți Apostoli la vrednicii noștri înaintași. Sfântul Apostol Andrei a predicat înaintașilor noștri din actuala Dobroge. Amintesc doar doi mari istorici antici care confirmă aceasta: Sfântul Ipolit (c. 170-c. 236) care menționează că Sfântul Apostol Andrei „a vestit (cuvântul Evangheliei) sciților și tracilor” și Episcopul Eusebiu din Cezareea Palestinei (265-339/340) care scria, în *Istoria sa bisericească*, că Sfântul Apostol Andrei a propovăduit în Dacia Pontică, viitoarea provincie romană Scythia Minor.⁷

3 Apud Alexandru Philippide, *Originea românilor*, vol. I, *Ce ne spun izvoarele istorice*, Iași, 1923, p. 689.

4 Cf. Strabon, *Geografia*, VII, 3, 4.

5 Apocalipsa 1:8.

6 Cf. Dionisie Areopagitul, *Despre numele divine*, XIII, 3.

7 Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, ed. I, București, 1980, p. 63.

Sfântul Apostol Filip și-a desfășurat misiunea în părțile Dobrogei de astăzi, ale Olteniei și Munteniei,⁸ după cum este consemnat într-un Sinaxar (calendar) got din secolul al IV-lea și în două Martirologii din secolul al IX-lea.⁹

Al treilea apostol al înaintașilor noștri, care ne și dă certitudinea propovăduirii apostolice la sciți din timpul său, este Sfântul Apostol Pavel. Menționează pe sciți, alături de alte neamuri la care a ajuns Evanghelia lui Hristos: „...unde nu mai este elen și iudeu, tăiere împrejur și netăiere împrejur, barbar, *scit*, rob ori liber, ci toate și întru toți Hristos.”¹⁰ Comunități scite și dacice existau în dreapta Dunării, dar și în Peninsula Balcanică (Macedonia, Grecia, Ilyricum) unde a predicat Sfântul Pavel, după cum însuși mărturisește atât în Epistola către Romani, scrisă în anul 58, că a împlinit propovăduirea Evangheliei lui Hristos până în Iliria.¹¹ Prin 65-66 Pavel a petrecut o iarnă întreagă în Nicopolis (în Epir, nordul Greciei), unde-l chema și pe ucenicul său Tit, episcopul Cretei¹². În toamna anului 66 îi scria unui alt ucenic al său, Timotei, Episcopul Efesului, că Tit propovăduiește cuvântul Domnului în Dalmația.¹³ Așadar, regiunile sud-dunărene au fost evanghelizate direct de Sfântul Apostol Pavel și de ucenicii săi,¹⁴ Dunărea nefiind o graniță pentru daci, ci albia în jurul căreia trăiau. În timpul lui Burebista¹⁵ (c. 80-44 î.Hr.), Dacia se întindea de la Dunărea mijlocie și Munții Slovaciei până la Olbia (la gura Bugului) și din Carpații nordici până în Balcani.¹⁶

8 Cf. Emilian Popescu, „Sfântul Apostol Filip, misionar pe pământul românesc”, în vol. *Logos. Înalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Bartolomeu al Clujului la împlinirea vârstei de 80 de ani*, Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 2001, p. 386-398; *Idem*, „Apostolicitatea creștinismului românesc: Sfinții Apostoli Andrei și Filip în Dobrogea”, în vol. *Creștinismul – sufletul neamului românesc*, Editura Agaton, Făgăraș, 2002, p. 19.

9 Este vorba de documentele lui Adon și Usuard. Nicolae Dănilă, „Apostolul Filip și Scythia Minor”, în *Cultura creștină*, Blaj, serie nouă, an III, 1997, p. 33-49; Emilian Popescu, „Creștinismul timpuriu pe teritoriul României”, în *Priveghind și lucrând pentru mântuire*, Iași, Editura Trinitas, 2000, p. 194-214.

10 Coloseni 3:11.

11 Romani 15:19.

12 Tit 3:12.

13 II Timotei 4:10.

14 Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, ed. II, ed. cit., p. 63.

15 Numit de geograful antic Strabon „spaima romanilor”. *Ibidem*, p. 60.

16 *Ibidem*.

Născuți români și creștini, avem martiri pentru Hristos încă din primele veacuri creștine: La Tomis, pe 7 martie, în jurul anului 300, a pătimit chiar Efrem, episcopul cetății. Macrobiu și Gordian precum și numeroși localnici¹⁷ au fost arși de vii în 13 septembrie, prin anii 320 – 323.¹⁸ La Niculițel (jud. Tulcea), în 1971, au fost descoperite, sub altarul unei biserici, moaștele martirilor Zoticos, Attalos, Kamasis și Filippos. Noi elemente certifică existența lor în secolul al II-lea.¹⁹ Sub acestea au fost descoperite moaștele altor doi martiri creștini, care par a fi fost înaintea lor, însă ale căror nume nu ne sunt cunoscute.²⁰ În cetatea antică Noviodunum au suferit alți martiri ai lui Hristos fie în timpul persecuțiilor lui Dioclețian (284-305), fie ale lui Galeriu (292-311) dintre 304-305, sau ale lui Liciniu între 320-324²¹.

Aceste aspecte și multe altele știute și neștiute, pe care nu le enumer în această conferință, venite așadar de la înaintașii noștri își au sorginea mult mai adânc înfiptă în istorie. Strămoșii dacilor, pelasgii, potrivit unor cercetători, aveau un trai deosebit bazat pe credința legăturii divinității cu neamul omenesc, chiar a Dumnezeului-Om. Venerau pe Divinitatea Supremă, care avea numirea de Tată și Moș, fiind cinstit în cultul arhaic cu numele de Omul.²² De la pelasgi și până astăzi multe vârfuri de munți au fost consacrate „divinității Omului”: *Vârful Omul*, cel mai înalt punct din Bucegi, *Valea Obârșiei* care duce spre Vârful Omul, *Sfinxul* care este în preajmă, peștera care străbate Muntele Om și *Columna Cerului*, numită în popor *Osia Lumii* și *Buricul Pământului*, toate acestea și alte locuri sacre din munți, precum *Babele*, ar putea fi părți ale unui altar în aer liber

17 Cunoaștem numele lui Heli, Lucian și Zotic, Valerian, frații Argeu, Narcis și Marcelin.

18 Ene Braniște, „Martiri și sfinți pe pământul Dobrogei de azi”, în vol. *De la Dunăre la Mare. Monumente istorice de artă creștină*, Galați, Editura Arhiepiscopiei Tomisului și a Dunării de Jos, 1977, p. 34-62.

19 Cf. Eusebiu de Cezareea, *Scrieri. Partea I*, Colecția Părinți și Scriitori Bisericești (P.S.B.), nr. 13, București, Editura I.B.M.B.O.R., 1987, p. 211; *Sfinți români și apărători ai legii strămoșești*, apare cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul B.O.R., București, Editura I.B.M.B.O.R., 1987, p. 173-177.

20 Victor H. Bauman, „Basilica cu „martyrion” din epoca romanității târzii, descoperită la Niculițel (jud. Tulcea)”, în *Buletinul monumentelor istorice*, an XLI, 1972, nr. 2, p. 17-26.

21 Ioan I. Rămureanu, „Martiri creștini de la Niculițel, descoperiți în anul 1971”, în *B.O.R.*, anul XCI, nr. 3-5, 1973, p. 465-466.

22 Nicolae Densușianu, *Dacia preistorică*, București, 1913, XI, p. 6., 1152.

în care înaintașii se rugau Părintelui Ceresc, al cărui nume de cult era cel pe care-l purtăm fiecare: Om.²³

Credința apostolică, lucrătoare prin iubire și jertfire, în care s-a născut Neamul Românesc a fost păzitoare. Îngerul neamului nostru, primit de fiecare neam de pe fața pământului, potrivit scrierilor lui Moise din Deuteronom 32:8, a vegheat și veghează pentru noi, mijlocind la Preabunul Dumnezeu pentru libertatea în comuniune cu Dumnezeu.

Dimensiunea fundamentală în om, pusă de Creator, peste care nu trece El însuși, este libertatea.²⁴ La daci era fundamentală, contribuind alături de alte evenimente (invazia popoarelor migratoare) ca partea de Dacie căzută sub romani să fie prima provincie care s-a eliberat de Imperiul Roman. Libertatea este mai presus de orice bun pământesc, iar pierderea libertății comuniunii cu Dumnezeu înseamnă moarte, în sensul cel mai grav al conceptului, înseamnă moarte spirituală veșnică.

Unitatea Neamului Românesc a existat permanent faptic, după etnogeneză. Mă refer la aspectele esențiale pentru un neam de avea aceeași limbă, aceeași credință, aceleași tradiții și același spațiu. Cultul creștin, până la răspândirea „*culturii slave în spiritul și tradițiile Sfinților Frați Chiril și Metodie și pe pământ românesc*”,²⁵ era săvârșit „*probabil... într-o limbă latină, apropiată de cea veche, căci până la înrăurirea slavă deosebirea dintre latină și străromână nu era prea adâncă*”.²⁶ Românii din Nordul Dunării au acceptat introducerea, la început formală, a limbii slavone în Biserică și scrierea chirilică, devenite apoi oficial limba de cancelarie și de oficiere a cultului în țările române, datorită stabilirii bulgarilor în Peninsula Balcanică, fiind singura posibilitate de a păstra legătura între Ortodoxia românească și Patriarhia Constantinopolului. Acceptarea limbii slave și a alfabetului chirilic, atât în cult cât și în cancelaria și administrația țării, era o măsură de susținere a creștinismului răsăritean în Peninsula Balcanică și în Răsăritul Europei, tot mai amenințate de expansiunea catolică

23 Vasile Lovinescu, *Dacia hiperboreană*, Ediția a II-a, București, Editura Rosmarin, 1996, p. 33-34.

24 Ioan-Gheorghe Rotaru, “Religious liberty – a natural human right”, în *Jurnalul Libertății de Conștiință*, Ganoune Diop, Mihnea Costoiu, Liviu-Bogdan Ciucă, Nelu Burcea (coord.), Editions IARSIC, Les Arsc, France, 2015, p. 595-608.

25 P. P. Panaitescu, *Introducere la istoria culturii românești*, București, Editura Științifică, 1969, p. 198.

26 *Ibidem*, p. 198.

a Romei, îndeosebi după Schisma cea Mare, din anul 1054, după cum certifică Dimitrie Cantemir: „ ... ca să stârpească aluatul papistașilor din biserica moldovenească și să taie celor tineri prilejul de a citi vicleșugurile papistașilor, l-a sfătuit pe Alexandru cel Bun să izgonească din țară nu numai pe oamenii de altă lege (de altă religie, n.n.), ci și literele latinești și să pună în locul lor pe cele slavonești.”²⁷

Semnificativ este că nici după șapte secole de la introducerea ritului bizantin de limbă slavonă în Biserică, românii nu înțelegeau slavonește. Ne-am născut creștini și români și am rămas statornici în acest spațiu, grădină a Maicii Domnului, cu toate influențele, presiunile și opresiunile venite din partea asuprașilor și a migratorilor. Magistral sintetizează Părintele Dumitru Stăniloae, „Spiritualitatea românească a adoptat, într-un mod propriu, corespunzător necesităților sale vitale și poziției particulare pe care o ocupa între Vestul catolic și Orientul ortodox, aceste trăsături definitorii ale eului său, însușite și din cultura bizantină. Spiritul de sinteză complexă al neamului nostru nu se explică numai din persistența lui din vremuri imemorabile în spațiul de mijloc între Occident și Orient, ci din îmbinarea în el a caracterului latin și a creștinismului ortodox... Caracterul nostru latin nu este străin de vechimea ființei noastre de traci, care nu s-au mutat niciodată din acest spațiu de mijloc între Occident și Orient”.²⁸

Tihomir a unit cnezatele și voievodatele și a liberat țara. Fiul său, Basarab I, a continuat demersul tatălui său, întemeind statalitatea românească și cadrul politic necesar dezvoltării țării, în urma victoriei obținute în lupta cu regele Carol Robert. Mai mult, țara lui Basarab I s-a numit Țara Românească, dovadă a conștiinței originii latine, puternic înrădăcinate. Acestea sunt aspecte esențiale întrucât „statul este garanția optimă a dezvoltării unui popor”.²⁹

Nicolae Alexandru Voievod, fiul și urmașul lui Basarab I, a continuat misiunea înaintașilor săi care uniseră cnezatele și voievodatele (Tihomir), întemeiaseră statalitatea (Basarab I), ocupându-se în mod

27 Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, București, Editura Minerva, 1981, p. 257.

28 Preot prof. Dumitru Stăniloae, *Reflecții despre spiritualitatea poporului român*, București, Editura Elion, 2001, p. 14-16.

29 „Poporul care nu izbuteste să întemeieze un stat sau care nu e în stare să și-l păstreze își riscă însăși ființa sa etnică.” Constantin C. Giurescu, *Istoria Românilor*, I, Ediție îngrijită de Dinu Giurescu, București, Editura All, 2000, p. 302.

prioritar și reușind recunoașterea Mitropoliei Țării Românești și a ierarhului ei de către Patriarhia Constantinopolului, cel mai mare for ortodox. Mitropolia Țării Românești, prin mitropolitul său, făcea parte din sinodul Patriarhiei Ecumenice, era în comuniune cu Biserica Ortodoxă din Constantinopol și cu celelalte Biserici Ortodoxe surori. Potrivit istoricului Nicolae Iorga, „*Nicolae Alexandru s-a înscris în istoria neamului său nu prin întemeierea, ci prin canonicizarea vlădiciei argeșene care numai prin hotărârea Patriarhului și a soborului său putea fi ridicată la rangul de mitropolie*”.³⁰ Pe plan politic, prin ridicarea la rang mitropolitan, dependentă direct de Patriarhia de Constantinopol, și recunoașterea de către Patriarhia Ecumenică și de către Imperiul Bizantin, se consacra independența statului față de regatul ungar.³¹

Tihomir, fiul său, Basarab I și urmașii lor au fost români ortodocși, fiind întemeietori de curți voievodale, orașe, biserici domnești. În documentele timpului se menționează clar despre Basarab că era „infidelius”, „olahus”, „scismaticus”. Termenul de „infidelius”, adică necredincios, se referă la raporturile cu regalitatea maghiară, căreia nu voia să i se supună.³² Prin „olahus” se arăta etnia vlahă a lui Basarab, iar prin „scismaticus” se desemna credința ortodoxă a lui Basarab, considerată schismatică de catolici.

Aceste aspecte sunt fundamentale pentru a demonstra credința apostolică înfloritoare și unitatea Neamului Românesc, ale căror provincii: Țara Românească, Moldova și Transilvania s-au unit în anul 1918, serbând anul acesta centenarul.

Neamul Românesc a fost permanent conștient că „împărăția lui Dumnezeu ... se va da neamului care va face roadele ei”³³ și din acest motiv niciodată nu a încercat să se extindă pe orizontală, peste alte popoare

30 Nicolae Iorga, *Istoria Românilor*, III, *Ctitorii*, București, Editura Enciclopedică, 1993, p. 161.

31 Nicolae Iorga, „Condițiile de politică generală în care s-au întemeiat Bisericile românești în veacurile XIV-XV”, în *A.A.R.M.S.I.*, seria II, tom XXXV, București, 1912-1913, p. 387-411; C. Marinescu, „Înființarea Mitropoliilor din Țara Românească și Moldova”, *A.A.R.M.S.I.*, s. III, 2, 1974, p. 247, 268.

32 Radu Ștefan Vergatti, „Documente maghiare despre lupta dintre domnul român Basarab I Întemeietorul și regele Ungariei Charles Robert d'Anjou (9 – 12 noiembrie 1330)”, în *Omagiu istoricului Florin Constantiniu*, Focșani, Editura Pallas, 2003, p. 22-40; *idem*, „Orașul Câmpulung și primii Basarabi”, în *Argessis. Studii și comunicări*, Seria Istorie, XVII, Pitești, Editura Ordessos, 2008, p. 75-80.

33 Matei 21:43.

pe care să le stăpânească și să le exploateze, ci a dorit să se extindă pe verticală, spre Cetatea lui Dumnezeu care niciodată nu va pieri și în care este bucuria veșnică. Din acest motiv a și răbdat și rabdă, având certitudinea că Preabunul Dumnezeu este mai presus de toate și la El ne este mântuirea știind că „Cine ne va despărți pe noi de iubirea lui Hristos? Necazul, sau strâmtorarea, sau prigoana, sau foametea, sau lipsa de îmbrăcăminte, sau primejdia, sau sabia? Precum este scris: „Pentru Tine suntem omorâți toată ziua, socotiți am fost ca niște oi de junghiere.” Dar în toate acestea suntem mai mult decât biruitori, prin Acela Care ne-a iubit. Căci sunt încredințat că nici moartea, nici viața, nici îngerii, nici stăpânirile, nici cele de acum, nici cele ce vor fi, nici puterile, nici înălțimea, nici adâncul și nici o altă făptură nu va putea să ne despartă pe noi de dragostea lui Dumnezeu, cea întru Hristos Iisus, Domnul nostru.”³⁴

Mai mult, în momente grele de invazie ale diferitelor neamuri crotopitoare, noi, românii, am fost apărătorii credinței și scut altor neamuri, prin voia lui Dumnezeu străduindu-ne să împlinim porunca dată nouă de Dumnezeu, prin Apostolul Pavel: „Te-am pus spre lumină neamurilor, ca să fii Tu spre mântuire până la marginea pământului”³⁵, dorind să se împlinească cuvântul Scripturii Sfinte: „Lăudați pe Domnul toate neamurile; lăudați-L pe El toate popoarele.”³⁶

Bibliografie

- *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, București, E.I.B.M.B.O.R, 2001.
- Bauman, Victor H., „Basilica cu „martyrion” din epoca romanității târzii, descoperită la Niculițel (jud. Tulcea)”, în *Buletinul monumentelor istorice*, an XLI, 1972, nr. 2.
- Braniște, Ene, „Martiri și sfinți pe pământul Dobrogei de azi”, în vol. *De la Dunăre la Mare. Monumente istorice de artă creștină*, Galați, Editura Arhiepiscopiei Tomisului și a Dunării de Jos, 1977.

34 Romani 8:35-39.

35 Fapte 13:47-49.

36 Romani 15:11.

- ✦ Cantemir, Dimitrie, *Descrierea Moldovei*, București, Editura Minerva, 1981.
- ✦ Dănilă, Nicolae, „Apostolul Filip și Scythia Minor”, în *Cultura creștină*, Blaj, serie nouă, an III, 1997.
- ✦ Densușianu, Nicolae, *Dacia preistorică*, București, 1913.
- ✦ Eusebiu de Cezareea, *Scrieri. Partea I*, Colecția Părinți și Scriitori Bisericești (P.S.B.), nr. 13, București, Editura I.B.M.B.O.R., 1987.
- ✦ Giurescu, Constantin C., *Istoria Românilor*, I, Ediție îngrijită de Dinu Giurescu, București, Editura All, 2000.
- ✦ Iorga, Nicolae, „Condițiile de politică generală în care s-au întemeiat Bisericele românești în veacurile XIV-XV”, în *A.A.R.M.S.I.*, seria II, tom XXXV, București, 1912-1913.
- ✦ Iorga, Nicolae, *Istoria Românilor*, III, *Cititorii*, București, Editura Enciclopedică, 1993.
- ✦ Lovinescu, Vasile, *Dacia hiperboreană*, Ediția a II-a, București, Editura Rosmarin, 1996.
- ✦ Marinescu, C., „Înfințarea Mitropoliilor din Țara Românească și Moldova”, *A.A.R.M.S.I.*, s. III, 2, 1974.
- ✦ Panaitescu, P. P., *Introducere la istoria culturii românești*, București, Editura Științifică, 1969.
- ✦ Păcurariu, Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. I, ed. I, București, 1980.
- ✦ Philippide, Alexandru, *Originea românilor*, vol. I, *Ce ne spun izvoarele istorice*, Iași, 1923.
- ✦ Popescu, Emilian, „Apostoliceitatea creștinismului românesc: Sfinții Apostoli Andrei și Filip în Dobrogea”, în vol. *Creștinismul – sufletul neamului românesc*, Editura Agaton, Făgăraș, 2002.
- ✦ Popescu, Emilian, „Creștinismul timpuriu pe teritoriul României”, în *Priveghind și lucrând pentru mântuire*, Iași, Editura Trinitas, 2000.
- ✦ Popescu, Emilian, „Sfântul Apostol Filip, misionar pe pământul românesc”, în vol. *Logos. Încalt Prea Sfințitului Arhiepiscop Bartolomeu al Clujului la împlinirea vârstei de 80 de ani*, Cluj-Napoca, Editura Renașterea, 2001.
- ✦ Rămureanu, Ioan I., „Martiri creștini de la Niculițel, descoperiți în anul 1971”, în *B.O.R.*, anul XCI, nr. 3-5, 1973.
- ✦ Rotaru, Ioan-Gheorghe, „Religious liberty – a natural human right”, în *Jurnalul Libertății de Conștiință*, Ganoune Diop, Mihnea Costoiu,

Liviu-Bogdan Ciucă, Nelu Burcea (coord.), Editions IARSIC, Les Arcs, France, 2015.

- ✦ Russu, I. I., *Etnogeneza românilor*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981
- ✦ *Sfinți români și apărători ai legii strămoșești*, apare cu binecuvântarea Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul B.O.R., București, Editura I.B.M.B.O.R., 1987.
- ✦ Stăniloae, Dumitru, *Reflecții despre spiritualitatea poporului român*, București, Editura Elion, 2001.
- ✦ Vergatti, Radu Ștefan, „Documente maghiare despre lupta dintre domnul român Basarab I Întemeietorul și regele Ungariei Charles Robert d'Anjou (9 – 12 noiembrie 1330)”, în *Omagiu istoricului Florin Constantiniu*, Focșani, Editura Pallas, 2003.
- ✦ Vergatti, Radu Ștefan, „Orașul Câmpulung și primii Basarabi”, în *Argessis. Studii și comunicări, Seria Istorie, XVII*, Pitești, Editura Ordessos, 2008.